

МЕТОДОЛОГІЧНІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA
W KONINIE

ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

МЕТОДОЛОГІЧНІ,
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Матеріали II Міжнародної наукової інтернет-конференції
Дрогобич, 25 лютого 2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
Кафедра психології
Лабораторія моделювання освітніх технологій
PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA W KONINIE
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені
ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
Кафедра загальної та клінічної психології
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
Кафедра практичної та консультативної психології

МЕТОДОЛОГІЧНІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Матеріали II Міжнародної наукової інтернет-конференції

**25 лютого 2020 року
Дрогобич**

Дрогобич, 2020

УДК 159.9 (08)
М54

Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки. Збірник статей учасників Другої Міжнародної наукової інтернет-конференції «Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки» (25 лютого 2020 р., м. Дрогобич). Редактори-упорядники: М.В. Савчин, А.Р. Зимянський – Дрогобич: «Швидкодрук», 2020. – ...с.

Рецензенти:

О.І. Климишин – доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної психології та психології розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

С.Б. Кузікова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені Антона Макаренка.

У збірнику статей учасників Другої Міжнародної наукової інтернет-конференції «Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки» (25 лютого 2020 р., м. Дрогобич) аналізуються методологічні, теоретичні, прикладні і практичні проблеми психології особистості та психології освіти. Для науковців, викладачів, практичних працівників, аспірантів та студентів.

Редакційна колегія: доктор психологічних наук, професор **Мирослав Савчин**, кандидат психологічних наук, доцент **Андрій Зимянський**.

М.В. Савчин, А.Р. Зимянський, 2020
Автори статей, 2020

ЛГУ, 1969. – 288 с.

2. Бех І.Д. Категорія “ставлення” в контексті розвитку образу “Я” особистості. / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №3. – С. 9-21.

3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. / Л.И. Божович. – М.: Просвещение, 1968, – 174 с.

4. Божович Л.И. Избр. психол. труды: Проблемы формирования личности. / Л.И. Божович. – М.: Междунар. пед. акад., 1995. – 212 с.

5. Боришевський М.Й. Психологічні механізми розвитку особистості. / М.Й. Боришевський. Педагогіка і психологія. – №3(12), – К., 1996.

6. Сафин В.Ф. Динамика оценочных эталонов в подростковом и юношеском возрасте. / В.Ф. Сафин. // Вопросы психологии, 1982. – №1. – С. 69-75.

7. Фельдштейн Д.И. Психология современного подростка. / Д.И. Фельдштейн. – М.: Педагогика, 1987. – 447

8. Ельконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте. / Д.Б. Ельконин. // Вопросы психологии, 1971. – №4.

9. Якобсон Г.С. Психологические проблемы этического развития детей. / Г.С. Якобсон. – М.: Педагогика.

Галина Свідерська,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

sviderska.g@gmail.com

ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПЕРЕЖИВАННЯМ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА АДАПТОВАНІСТЮ ПЕРШОКЛАСНИКА ДО ШКОЛИ

Постановка проблеми. Соціально-психологічна адаптація першокласника до навчальної діяльності вимагає від колишнього дошкільняти мобілізації всіх психічних сил, щоб опанувати необхідні вміння, набути знань, пристосуватися до нового режиму дня, знайти своє місце серед групи нових товаришів та встановити сприятливі стосунки з учителем (Ш. Амонашвілі, С. Бодаєва, О. Боделан, Л. Венгер, В. Котирло, М.Шпак). Як наголошує О.Боделан, зміни, що відбуваються у психіці дитини в початковий період засвоєння навчальної діяльності, відбивають процес її психологічної адаптації [1].

Як відомо, успішна адаптація дитини до школи

обумовлюється багатьма факторами: умовами виховання дитини в сім'ї, методами навчально-виховної роботи вчителя, особливостями психічного розвитку дитини, сформованістю необхідних умінь і навичок молодшого школяра, його емоційно-вольовим станом тощо. Результати наукових досліджень у сучасній педагогічній психології засвідчують, що при вивченні проблеми психологічної адаптації враховуються такі стани, як втома (О. Хрипкова, М. Антропова), працездатність (Л. Аболін, Б. Кочубей), домінуючі емоції (Б. Додонов, О. Чебикін). Нам видається важливим дослідження впливу на адаптацію до нових для першокласника умов життя переживання ним емоційного благополуччя.

Як відомо, емоційне благополуччя – це базове почуття емоційного комфорту, що забезпечує довіру й активне ставлення до світу. Воно проявляється в переважаючому позитивному фоні настрою при переживанні результатів дій, успіхів і невдач, у розвитку пізнавальної мотивації, у ставленні до оцінки дорослого, розвитку самоконтролю, переживанні сімейної ситуації. Як підкреслює В. Кутішенко, тільки в атмосфері позитивних емоцій, які супроводжують учбову діяльність учнів, можна зберегти та зміцнити здоров'я дитини, забезпечити її адаптацію до нових, незвичних умов [2].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу емоційного благополуччя молодшого школяра на його адаптацію до школи.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням методів і методик дослідження, одержаних наукових результатів. Дослідження особливостей впливу емоційного благополуччя молодшого школяра на його адаптацію до школи проводилося серед учнів перших класів, їхніх батьків та вчителів у Тернопільській загальноосвітній школі I-III ст. № 9 ім. В. Левицького та загальноосвітній школі I-III ст. с. Мерва Горохівського району Волинської області. Вибірка досліджуваних становила 50 учнів шести-семирічного віку. Для досягнення поставленої мети було використано наступні емпіричні методи (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Діагностика адаптованості та емоційного благополуччя
молодших школярів**

Адаптованість / дезадаптованість	Емоційне благополуччя	
	Вдома, у сім'ї	У школі
Опитувальник для визначення рівня адаптованості дитини (Л. Ковальової, Н. Тарасенко) для вчителів	Методика «Визначення рівня тривожності молодшого школяра» (Г. Лаврентьєва, Т.Титаренко).	
«Карта спостережень» Д. Стотта	Методика В.Щур «Сходинки» (Визначення самооцінки)	
Анкетування батьків (Г. Колесова)	Проективна методика «Малюнок сім'ї»	Проективна методика «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар)
		«Кольорово-малюнковий тест діагностики психічних станів молодших школярів» (А. Прохоров, Г.Генінг)

За проективною методикою «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар) ми діагностували особливості переживання учнями першого класу емоційного благополуччя у школі та шкільному колективі. Як свідчить аналіз дитячих малюнків, позитивне ставлення до навчальної діяльності відзначається у 82% учнів. Позитивне сприйняття однолітків, уміння взаємодіяти з ними в процесі навчальної діяльності проявляється у 88% учнів. Прийняття педагога, у тому числі вміння взаємодіяти з ним у процесі навчальної діяльності, сформовано у 75 % учнів (див. рис.1).

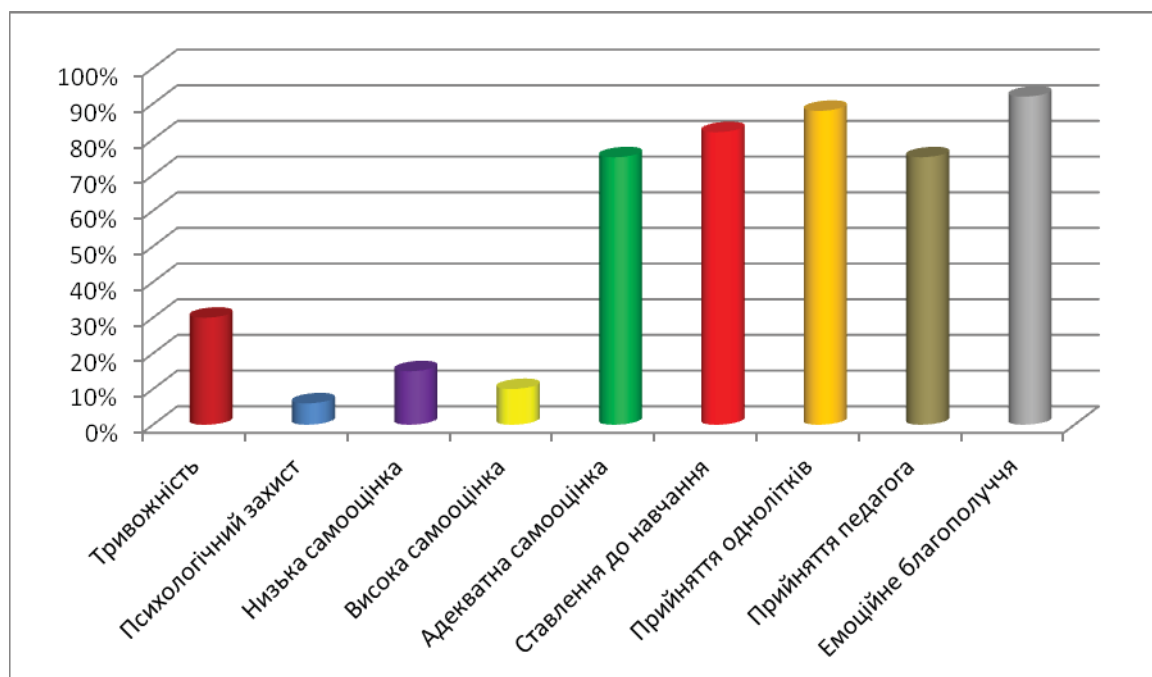

Рис. 1. Показники емоційного благополуччя у школі за проєктивною методикою «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар)

Як бачимо з рис.1, третина учнів переживають тривожність у школі, проте аж 92% молодших школярів відчувають емоційне благополуччя.

Щоб перевірити оцінки тривожності дитини, зроблені на основі їхніх малюнків, ми пропонували батькам методику «Визначення рівня тривожності молодшого школяра» (Г.Лаврентьєвої, Т.Титаренко). Отримані нами результати подаємо у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівень тривожності молодших школярів

Рівень тривожності	Абс	%
Високий	15	30
Середній	25	50
Низький	10	20

Як бачимо з таблиці 2, високий рівень тривожності (згідно спостережень їхніх батьків) мають 15 дітей (30% досліджуваних). Очевидно, цей стан не може не впливати на переживання ними емоційного неблагополуччя у школі та вдома. Також половина школярів характеризуються середнім рівнем тривожності.

За методикою «Сходишки» (В.Щур) високу самооцінку мають 48% дітей, що є нормою для цього віку. Дітей з низькою самооцінкою серед першокласників тільки 14% (див. табл.4).

Таблиця 4

Рівень самооцінки молодших школярів

Рівень самооцінки	Абс	%
Високий	24	48
Середній	19	38
Низький	7	14

Отже, емпіричне дослідження показників та особливостей адаптованості / дезадаптованості та емоційного благополуччя молодших школярів продемонструвало нам, що протягом першого півріччя навчального року першокласник може переживати різноманітні почуття та емоції, бути в різних станах. На нашу думку, те, наскільки швидко відбудеться процес адаптованості дитини до нових умов життя, залежить і від її індивідуальних особливостей, і від ситуації у сім'ї, і від умов шкільного середовища.

Щоб прослідкувати вплив емоційного благополуччя на адаптацію дитини до школи, ми порівняли результати емпіричного дослідження за усіма діагностичними методиками в дітей адаптованих і тих, хто продемонстрував низькі показники адаптації. Так, за результатами методики «Опитувальник для визначення рівня адаптованості дитини» (Л.Ковальнової, Н.Тарасенко) нормальний рівень адаптованості мають 32% учнів першого класу (41 дитина), а 18% школярів (9 осіб) характеризуються дезадаптованістю. Ми проаналізували за цією методикою показники 9 дезадаптованих дітей і виявили, що їм притаманні наступні фактори у поведінці (див табл. 5).

Таблиця 5

Показники дезадаптації за методикою «Опитувальник для визначення рівня адаптованості дитини» Л. Ковальнової, Н. Тарасенко

Дезадаптовані діти		Фактори поведінки
Абсолютна кількість	У відсотках	
6	67%	Неготовність до школи
1	11%	Невротичні симптоми
1	11%	Інфантилізм
3	33%	Недостатня довільність психічних функцій

8	89%	Низька мотивація до навчальної діяльності
1	11%	Астенічний синдром
3	33%	Порушення інтелектуальної діяльності

Як видно з таблиці 5, великій кількості дезадаптованих дітей притаманна неготовність до школи, низька мотивація до навчальної діяльності, порушення інтелектуальної діяльності. Такі дітки мають недостатню довільність психічних функцій, астенію тощо.

За методикою Карта Стотта можемо побачити, що дезадаптовані діти також характеризуються: переживанням тривожності за неприйняття їх дорослими; тривогою, чи приймуть – не приймуть їх однолітки; неприйняттям дорослих – як-от, вчителя, вихователя продовженого дня. Вони нерідко конфліктні та непосидючі (див табл. 6). Вважаємо, що помічені особливості не сприяють переживанню емоційного благополуччя маленькими першокласниками.

Таблиця 6

Показники дезадаптації (за методикою Д. Стотта)

Дезадаптовані діти		Фактори поведінки
Абсолютна кількість	У відсотках	
8	89%	переживання тривожності через неприйняття їх дорослими
3	33%	тривога, чи приймуть – не приймуть їх однолітки
1	11%	неприйняття дорослих – вчителя, вихователя продовженого дня
4	44%	конфліктність
2	22%	Непосидючість

Аналіз методики «Малюнок сім'ї» допоміг нам побачити зв'язок між дезадаптованістю та емоційними станами, пов'язаними із життям у сім'ї. Варто відзначити, що серед малюнків тих дітей, які переживають дезадаптованість, з

конфліктною, «проблемною» родинною атмосферою більше, аніж з радісною, гармонійною. Наприклад, під час дослідження з дев'яти дітей лише четверо вклали у зображення своєї сім'ї позитивний підтекст. Дуже часто, майже на кожному малюнку проступає авторитарне поводження матері із дитиною і навіть застосування сили, що виражене надміру великими руками.

Зображення дезадаптованими дітьми першими різних предметів, а не людей, на багатьох малюнках може говорити про їх емоційну заклопотаність сімейною ситуацією. Діти ніби відкладають малювання членів сім'ї, а зображають речі, які не наповнені сильною емоційною значущістю (наприклад, предмети побуту). Аналіз малюнків цих дітей також демонструє ознаки тривожності, що характеризуються наявністю ліній із сильним натиском, сильним штрихуванням, перебільшеною увагою до деталей і слідами стирання.

Висновки. Отримані нами дані свідчать про зв'язок між переживанням емоційного благополуччя дитини та її адаптованістю до школи. Переживання емоційного благополуччя, емоційна близькість з батьками – ключова потреба людини. Її можна ще назвати потребою в любові, дружбі, співчутті і розумінні. Можливість розділити з близькою людиною сильні душевні переживання укріплює відчуття прихильності, формує довіру, сприяє встановленню безпечного і комфортного простору всередині сім'ї.

Дослідження емоційного благополуччя показує, що для першокласника воно є базовим почуттям емоційного комфорту, котре забезпечує довірливе та активне ставлення до світу, а відтак сприяє успішній адаптації до шкільного життя.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів феномену емоційного благополуччя. Перспективами подальших розвідок може бути вивчення гендерних відмінностей у переживанні емоційного благополуччя, психологічних чинників, які забезпечують переживання емоційного благополуччя у сім'ї, шкільному чи трудовому колективі на різних етапах індивідуального розвитку та становлення особистості.

Список використаної літератури

1. Боделан О. Р. Психологічне забезпечення адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2000. 19 с.
2. Кутішенко В.П. Емоційне благополуччя молодших школярів в учбовому процесі як чинник збереження їхнього здоров'я.

Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. Вип. 16. – С. 153-160.

3. Мешко Г.М. Емоційне благополуччя учнів як детермінанта успішності навчання. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.* Додаток 4 до Вип.31, Том 1(9). К.:Гнозис, 2014. – С.409-415.
4. Савчин М.В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. Дрогобич: ПП «ПОСВІТ», 2019. 232 с.
5. Шпак М. М. Особливості адаптації дитини до навчання у школі. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія «Педагогіка».* 2006. № 2. С. 61-65.

Віктор Сіткар

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Sitkarv@gmail.com*

СУБКУЛЬТУРА І ВЧИНОК ЯК СПОЛУЧНИКИ МІЖ ПСИХОЛОГІЄЮ ТА КУЛЬТУРОЮ

Постановка проблеми та завдання. Починаючи з раннього дитинства індивід нарощує суб'єктну здатність до самосоціалізації – самостійного вибіркового оволодіння життєво важливими і значущими особисто для нього соціокультурними цінностями, смислами, компетенціями, дискурсами і практиками [9, с. 132]. Дитина одночасно є, і стає суб'єктом соціалізації, зазначає В. Татенко [9, с. 169]. На його думку, в онтогенетичному розумінні суб'єктне передує особистісному. Людину-особистість як соціалізованого індивіда і суб'єкта її індивідуального та суспільного буття вирізняє насамперед творче ставлення до інших людей як найбільш значущих партнерів по буттю, а також до визначених ними життєвих смислів, створених цінностей, винайдених інструментів, алгоритмів, форм і способів життєдіяльності. Саме на визначення такого ставлення людини до людини в його культурно-історичному та онтогенетичному вимірах існує поняття «вчинок» – як моральна творчість, як здатність до самоперевершення і самопожертви заради інших. Тобто людина набуває властивостей соціокультурного суб'єкта і *стає особистістю в міру її суб'єктної готовності до вчинкового способу спільного буття з іншими людьми* [2].

Все це можна виявити в такому теоретико-практичному